

ҮӨРЭХ-ИЙТИЙ

СКОРО ВЫБОРЫ

Элбэх тороннүт кэлэн бу ток-шоултан оро
нигнмннн тулунан биээн, корон, иегэн бархылар.

Түсөк анималар "Улууэва үүсүлэх үлгүн иһин" бочуотунай аныаһын А.А. Григорьева, үөрэх сөһүлэмэһинэр үүсүлэх үлгүн иһин бочуотунай грамотанын Алма орто оскулатын учуутала Л.Н. Иппитова, "Россия уонкай үөрэхтэһинин бочуотлах үлгүн" Чурачыллары спортивнай оскуола дириэктэрин солбууааччыта С.П. Макаров, үөрэх уларастыһын кылаабынай специалиһа Л.М. Федотова, Россия үөрүөрүтүн уонна наукатын министростибэтин бочуотунай грамотанын үөрэх уларастыһын суопара Е.С. Дьячковская, "Саха Республикаһын үөрүөрүтүн туһуна" "Мичиг" үһүйээн сирпай илгэччитэ М.Д. Жиркова, Алар орто оскуоланын дириэктэрин солбууааччыта В.Н. Ноговицына, Туора Күөл "Күлүсэ" үһүйээн илгэччитэ Т.Я. Понссен, Чурачыл гимназиятын дириэктэри Ю.П. Поселская, Болонго полиһиэтин "Көтүсүр" үһүйээннн эбичүһсөһө С.С. Трепаклова, Чурачыллары орто оскуола аһыһыскай соһа нэмэн

күй тыянып учуулуп С.В. Филиткова, Хатылы орто окуучулардын дүрүктөрү И.И. Чечетипаров,
„Учуучулар учуучулары“ деген жагынан Л.Е.
Киргилева, А.Н. Николаева, Т.Г. Сырометникова,
„Окусула ишеничсиз уруксатини сайдымдар
кадамын ийин“ „Көксүй“ ухуйан иштөөчүлү А.П.
Алексева, Урок министериристибөлүтүн Махтап
сурутуган Амеа орто окуучулар бекметова учуучу
В.М. Абрамова, түскөз аныгылар „Саха сири
мстайыа“ жагынан „Чуравлык“ ухуйан старнай
иштөөчүлү О.Г. Окоскиникова, түскөз аныгылар
„Россия бастып учуулуп“ деген узакан жагы Чурапты
тамыназынын география учуучу М.Д. Колесова
нагаралдыгылар.

Ирина БАРАНКЕВИЧ

Напомним, что первым за проведение честных и чистых выборов выступил врио главы Якутии Егор Борисов, который сказал: «Жители республики хотят видеть действительно честные выборы, без использования различных технологий, которые могут внести сомнения в исход голосования. Кандидатам следует действовать только путем убеждения, доказательств правоты своей позиции по тому или иному вопросу». Его поддержало региональное отделение «Единой России», выступив с обращением «За чистые выборы». Свои подписи под ним уже поставили более десяти общественных объединений, теперь добавились еще 12. И это только начало, общественники уверяют, что их примеру последуют многие другие.

МЕТУНА КОЛБАСИНА

ТАПТАЛЛААХ ДОЙДУБУТ СИБЭККИНЭН СИРИЭДИЙДИН

Ол эрэн хас калгидрим айды Чугартынан үгүтэйишлэ,
кэришкэн эйишлэн ийрмэтэн үөрөбүн, кижэ туттабын. Осор
ыраастык, тупсарайдык туттан - халган олоорото бар дьомолун
ыларылым этэ. Туттагылах Чугартынаыт савмай ыраас нэжешлөк
буолуон бары баарылаыт, оһио дьүһүнөһүт.

Мухом ПЕТРОВА.

ЧУРАПЧЫ ҮС ФЕРМЕРИН ЫНГЫРЫЫТА

Ирина БАРАНКЕВИЧ

П.Н. Сокольников 150 сааһын көрсө

П.Н. Сокольников 150 сааһын көрсө

ЛУОХТУУР СОКОЛЬНИКОВ ТӨРДӨ-УУҢА, ХААН-УРУУ АЙМАХТАРА

Бийиги илэр 2015 сылта
Боотурускай улууһун дьонугар
сэргэлтэҕэр олус улахан өнгөлөөх,
сажалартан бастакы быраас
Проконий Нестеронич
Сокольников 150 сааһын
балиэттэҕэтиг. Кини кимий?
Хантан хааннаах, кимтэн
кииннээх, туох ханнык
олуктоох киһиний? Кинини
утумнуур, олохун салгыыр хаан-
уруу аймахтар, ылчаттар бааллар
дуо, кимнээрий? Бу манньк
ыйагыттары үгүс киһи биз-
рэр...

П.Н.Сokolnikov сахаттан бастагы быраас дигни сорохтор мөксүһэллэр. Кырыык, врач үөрөбүн сахалар Г.Н.Слепков уонна Скрябин эмгэ ылбытлара. Ол ылан баран, бу дьон Саха сиригэр үлэлээбөхтөрү, Россияга хаалбытлара. Бол дигэр, Романовтар династияларын 300 сылын бөлөһүөр Дьаһалта тийбиги саха дьелгэһиги дьонун поменик буолбут Г.Н.

Онон олохун бүтүнүүгүн төрөөбүт норуолугар анаабыт, дьонун-сэргэтин ыгыктабыла баччаанга дээрэ уос номоҕо буола сыйдыр лукуур П.Н.Сокольниковы сахалартан бастаагы быраас диир тохтору быраалтаахпыт уонна кэнчээрэ ыччакка кини туһунан кэпсир ылык нэрэбинит.

Смелцов корсубэтэр.
П.Н.Саксальников турчүтүтү
И.Е. Федосеев - Доос, ХИФУ
люгска В.Н. Протсыяковска
онотторбутүтү сизге Ф. М.
Саксальникова бийлүтү музейы-
тыгар баласкытүтү.

Билэрийн курдук, Прокопий Нестерович Боотурускай улууһун 3-с Дьохсоҕон нэһилигээр (билиилгүтэ Тапта оройуонун Октябрьскай нэһилигэтин Чоркох сэвэлэниэтин сиригээр) П.А. Ойуулускай торообут алааһыттан чугас сытар Нэлгээр дигэн алааска торообутэ. Эһигэ — Сабьыкы Дьааһыт, тороһууттарэ Нестор Яковлевич уонна Мария Егоровна Петрова эһигэр. Аҕта Нестор Яковлевич нэһилигээр чаччылыаһы сыһыбыт, кыра үөрөхтөх, дьэһигээр оҕолору үөрэтэр эбит. Араспаанчыалара Нонгордов, аҕытты аҕыттан Яковлев дигэн. Архылашка сурулларынан, Нестор Яковлевич Соколышков дигэн араспаанчыаһы кэлиһ кэһиттэн биһир сүөһүтэ аһылаһан ылбыт. Мария, Прокопий (1865 с. т.); Алексей (1866 с. т.) дигэн оҕолохтор.

Прокосийты 1877с.
Чураччыга 1 кылаастаах
началгыт уучилищы уоратэро
мыппиыр. Бу училищыга 1875 с.
Иркутскайдыаы духуобутый
семинария курсун бүтүрбиг
Полон Василий Иннокентьевич

6 саяа үлдээбэйт. Ошон киши П. Н. Сокольников бастакы учууташ буолгон сен курдук. В. И. Попов саха оҕото нуучта тылын үөрөтөрүгэр торообут тылын суоматын ойдон К. Д. Ушинский "Нуучта тылын" 1 чааһы сахалыы тылбаастабыт. Магтан салтыы Проконий Дюкуускайга духуобунай семинарияга, Томский куоракка бастаан гимназияга, онтон медицинай институтка, кэлин Москваалы институт медицинай факультетын үөрөтөн бүтэрөн кэлэн IV-с медицинский участвакка бырааһынан үлэлиир. 1902 с. Чурчылтан Москвага командировкага бара сыдьан Тихомировскай педагогическай курстары бүтэрбит Симбирскэй куорат арасылын кыһыгы Никифорова Лидия Михайловна (1880 с.) кытаабыт буолушар, дойдутугар илдьэ кэлэр. Лидия Михайловна көргөнү сана баһыһа туттаран сүүрэр-көлөр көмүрүт, дынон эмпиригэр, ыраас олоху сырдатарыгар күүскө буолбута.

Кинизэр 4 оюломмутара: Валентина (1904 с. - 1910 с.), Сергей (1905 с. - 1906 с.), Лида (1907 с.), Елена (1908 с. - 1914 с.). Оюлор баты кыра аастарылар албуттары, Валя - Норкоохко оонньуу сылын абыһаан сууһун оһолотон абыһуун Чурапчыга аҕалан абыһаһаан "Братский мотель" коммунэртэ. Ити оюлор урукку аҕа - "Луохтуп

кыялыг угууда". Сергей 5
агаар ыйыгар, Елена
түмнийан олбүттер. Лидия
Михайловна оросуойлар ки-
рэн кутган нийэрбөтүгэр
ојустарын 1910 с. дьаат иһэн
олор.

Дуухуур кэргэний сүтэрлэлтэр 3 кыра олоох тура хамаан хаглан баран, Мэнтэ-Ханталас Бүгдүдээр компанировкаа сүдүлэн оино учуулалтын алорор Амма арбылтын кыйлын Сусанна Стефановна Лонтинованы кэргэн кыан 1913 с. Надежда дигэн кыыстаналлар. Сусанна Стефановна 1915 с. кэргэнэ керон тургузала ололо умай-йан, Надежда - 1916 с. атаа танарылаан өлбүттэр. Онон П.П.Сокольниковтан хаалбыт соңоох кылыс Лилия соңуруу үөрөдө баран баран кэллннтти лыагыла билиибэт.

П.Н. Сокольниковы кытта биргез торообут Алексеей (1866 с. т.), поручика билээрмези, Таласкочий Олоксой, Дюкунскай Тааттагай ийэн Сыянтта атын уула турардына, “ушун - Куоста Сокольников, күтүгүч Платон Ойуунускай ийэн” дээн, балдыгыттар сүтүгүн кэрэн алыбүттөр. Күргэнинээн Ыдыланылын 5 оролоохтор эбит. Кылысара Фека (Сукучуе) П. А. Ойуунускай бастагы кэрээн этэ. Киппиз ийин П. А. Ойуунускай:

"Кытбаарар кыштаах
Кытаптыктан орудук
Тырымпыр чыгчаадым,
Тыкларар далбарым,
Сүрөжм собулүүр
Сукуччо дозорум!",
дизен суруйбута. Онтон 1923
ойбүгүн жэңиз "Куотпарыт
урдана" дизен хохосинорун
уйбута.

Улахан уол Константин (1890 с. т.) Чурагчыга суруксуутуу сыйдыбыта. Дьокуускайдыагы реальный училищега, 1919-1921 сс. Тапта улуунун истолкомун барыс-эдэтигинэн үлэлээбитэ. 1921 с. Саха АССР ГубЧкасын Ударнай аттаах этэрээтин чамандыыра. Саха сириг билгэр общественнай, государственнай дестеле. Репрессияланан, сууттанан 1938 с. олбуг. Бастакы көргөнө - Екпериантан икки оролоох. Салникова-Сокольниковая Митрадора Константиновна Совминга үлэлээбит. Эдэр эрийдигэ Суорун Омоллоон көргөн ылары ыйгытаспыта үһү дигэн көпсөөн баар. Огу

айдаг "баай киши сьдынаагылар тахсыма" дигэн бобон кэбисиптэ. Доря кылайан сьрхюммотох, Яни дигэн илтэх кылыстаабы Москвага барылыта барытылыта Мирадора Константинаовна 1968 с. балыына 70 с. үбүлүйүгүэр кэгэ сьдыныбыт биост туруоруута кытыыны ылыбыт. Биолуиетэх сурууналыыс, драматург, саха бастакы прогрессивнай итгелитениитэ тын (Неустров - Урсин) Никифоров-Кулуттүүр уода сырыкы заттара ыраастанарылар улахантык үгүлээбигт СР кулууретын үтүлээх дьэтигэ. Уус-Алдан оройуонун бочуоттаах гражданина И.С. Кипорина Соколынников биографиятын үөрөтүрүтөр улахантык композистүт онтолох. Иккис кыыс Маргарита нууччага көргөн тахсан Александр дигэн уолланыыта Алданга олохсуйбут. Куоста Соколынников иккис көргөтө - Анастасия (1890 с. т.)

Софрон-1891 с. т., 1920-1921
сс. Чоркоохго нэгилж
ревкомун чилигтэ, кыһыл
дружина байлаа. 1921 с.
ахсынны 28 күнгүр Амма
кыһыл ыстаабын кыта сибэ-
эскэ баран истэрингэ
башчылыгтар өлөрбүттээ.

Сергей Алексеевич Сокольников 1894 с. т. Чурагчуга политсылхайнай Д. И. Баргенисны кытта фельдшеринэн үлээлэбигэ. Е. Ярославский, М. Аммосов, П. Ойунускайга кытта бисэр этэ. 1917с. муус устар 30 күнүгэр Н.Д. Кришнаткинны кытта ырахтаагы былаанга сууллубутар миини ытыран сага былаанга тэрийбиттэрэ. Кыһыл дружина байыастарын кытта Чурагчуган, Амман сэриллэсигэ. Эрдэ сөтөл буолан өлбүт. Билр уоллаада нушхой техникуму бүтэрэн баран Азя дойдуга Улуу сэриллээр баран өлбүт.

Михаил Алексеевич
Сокольников, юрист и этно-
мист. Бодойбонон сүлдүн
Татьяна дин нууча кыһыны
кэргэн ылаары сүлдүн абадта
Проконий Нестерович

субалзон ("иккигэ нууча дык
тарын көргөн ыла сыйдан
берэн дьоолтоох олору оворбо
тозум" дигэн), Дьакуускайыт
таксан, Мылгидайыла олохтоо
16 сааһаа Герасимона Дария
Тимофеевнаны көргөн ылыт
Кини ахтарынан
П.Н.Сокольников быраатын
Михайла кыспын Лиданы
көро сыйдаар дьибитэ билгэр
Дария Тимофеевна 1984
өлбүтэ, 9-та ороломмугарытта
икки кыас хаалбыт. Прокопий
дигэн уоллара 18 сааһыгар Аг-
дойбу Улуу сиринигэр барып
өлбүт. Улахан кыас Татьяна
Михайловна учуутал этэ, 2000
с. Чурапчыга баллыаһа 100
с. сылаах үбүлүөйүтөр кэлэ
сыйдыбыта, 2003 с. өлбүт.
Көргөнэ Петр Николаевич
Никифоров, Чурапчыгаады
педучилищени бүтэрэн учуутал
идэтэмин. Совпартооскуланы
бүтэрэн кэлэн райкомка, 15
сыл Совминта үлэстэбит.
Тапта оройуонун бочуоттаах
олохтоого, 6 оролохтор: Луиза,
Анна, Татьяна, Николай (суру-
палыһы, 2 уол оролоох),
Станислав, Владислав.

Станислав Петрович
Никифоров - Саха
Республикатын үтүөлүк
быраана, Нурба оройунун
бачууллаах олохтоого, өр са-
ларга Нурба оройунун кини
башкыларынын хирургический
отделениетин сабырдуусулганы
үчүн абыр үлүк категориядаах
хирург этэ. Кинини Нурба
өлкө-сүргүтү улаханнак миха-
йла ахтар. Күргөнинен
Капитолина Алексеевны 3
оолдоохтор, сижинердөөхтөр.

Владислав Петрович
Никофоров Ытык Куэйт оло-
дор. Кэргэнэ Мария
Романовна. 6 оҕолоохтор: Алгас
Дьокуускайга ОДЬКХ
элиһигэ), Марина
Дьокуускайга гинеколог (врач),
Истр, Татьяна (Чоркөөхө
Татьяна Прокопьевна, Иван
Васильевич Гоголентарга
иттиһибитэ; Мындаагаай-
талары оҕо сэлүүтүн эмтиир
анаторийга - мэдэһинэстр, 4
дьыстаах), Анна (Ытык Куэйт

фельдшер), Владислав

Михайл Алексеевич иккис кыһа Сусанна Михайловна медик идаргах этэ. Сүһүк ырыһах буолан 51 саһыттан саһылта. Сүөһүн корон баран олбута. Кини кыһын Фека Михайловна Сокоцыпкова дээн эбэтэ Дария Тимофеевна Ойуунускай Сүөкүчүтүн аатынан ааттаабыта. Халы

Аймахтан сохототуу
Сокольников арасынангы
сүгэр Феюла Михайловна били-
тин Дьокуускайга олорор.
Педогогический наука кандидата.
Корзених, уол оҕолуктор.
Алексей Нестерович иккис
көргөткүч уола Нестор эрээ
өлбүт; кыһа - Татьяна
Алексеевна Сокольниковна-
Байаарага олорбута, кини
кыһа - Андросова Агафия
Павловна, балыһага
бухгалтерынан үлэлээбитэ.
сизин - Константин, програм-
мист, Дьокуускайга олорор.
Уола - Лаврентий, Байаарага
олорор, кини оҕолоро - Павел,
товаровед, кыһа Татьяна -
ХИФУ студентката.

Ити курдук коллегиябыз, биир дойдубуһахпыт дуоһуур П. П. Сокольников ханни-сыйлаана сайтанар, ситэри спорботох олохун, үлэтин-хамнаһын уумнааччы хаан-уруу аймахтара бидини орлобутулар биаллар. Олох сайтанар.

Л.М. ГРИГОРЬЕВА,
КДИ сәбиәлиссәйә

(П. Н. Соколытқов аатынан Чурагы кини баллһатын иһиген үгэвир СР доруобуйатын харыстабылын үтүөлээх үгэһигэ Пермьяков А. И. тэрийбит Доруобуйа харыстабылын мужуйн матырыйаллара туһанылыһытыр).

Хаартыскаларга: 1. П.Н.
Соколышников. 2. П.Н.
Соколышниковдың көзүнө;
П.Н. Соколышников Лидия,
Лидия Михайловна Веляны,
пәлэнгү Еленыны колумнатор.

Уважаемые жители Чурапчинского улуса
ООО ПРОФСТРОЙ реализует ПРОФЛИСТ кровель-
ный и стеновой по вашим размерам , а также ком-
плектующие конек , водосток , уголки и откосы
по вашим индивидуальным размерам.
Большой выбор расцветок. Возможно доставка .

Наш адрес: с. Чурапча ул. Тракторная, 3

контакт. тел. 41-380 сот. 8 914 299 34 22

Уважаемые жители Чурапчинского улуса!

В целях реализации конституционных прав граждан на благоприятную окружающую среду, повышения экологической культуры населения, на основании распоряжения Правительства республики Саха (Якутия) от 14 августа 2014 г. № 886-р "О проведении Акции—всероссийский экологический субботник "Зеленая Россия" в республике Саха (Якутия)" в нашем улусе состоится одноименная акция 29 августа 2014 года. Всем жителям принять активное участие в экологическом субботнике "Зеленая Россия".

БИЛЭЭРИЙЛЭР / ОБЪЯВЛЕНИЯ

Аргунова Диана Кирилловна аатыгар бэриллибит
мэһинэр сүтүгүнүн диэнэ суонунан абырдар.

Просторный частный дом 20 соток в районе питеканни, гараж, баня, летник.

Конг. телефон: 8-914-264-32-48.

Чурагчы сэлэмнээднэ кишигэр түсэдүй тулуурах
дыз атылалар. Сээната кэпсэллөөнэн.

Билсэр телефон: 8-914-110-86-41.

Үндүм турарган Тойота —Камри тавышын.
Тел: 8-914-291-00-00.

101. 8-514-291-W-W.

1999 сылдан үчүгү туракташ «Судзука-Эскуда» массалык
пальмасы. Дамууго минтип. Сылкыч чыгыш.
Тел: 8914-266-47-44, 8964-428-58-77.

Татгалзах агуулга, жамрах, Мугулай найрамдалын Бичуулгах олохтоого, Ада дабуу сэрмэлтийн калтыгсанаа.

СМИРНИКОВ Исмак Васильевич

сэхэстэн тууралхайлганын кыаһынгар, Мунуудий магалһыннын сэлбээхтисэйиүгэр Михаилыаа Екптерияа Исакхонкүдэ, күүн дүгэр жүргэжиүгэр, баһы аймасырлар дүрүг күтүрбөмүлүн түүсүрбит.

Маърузачиларга таърифиёт ва тарбиявий мақсадлар:

—Тайгаллаах дуга Смирников Исаак Васильевич алахтан тусурбабын уугуур, биедэ үлүсүр, колхозбалыттар Смирников Василий Исаковичка, кини дьах кордуганар Мугура АЗС коллективна.

Тайтгаллах кэргэнэ, дугаара, эхэлгэрэ, сэнгэнэрэ, оюото, Чурагчны наймундэснэй олжогосоо

СИДОРОВ Елтор Елторович

нашдан олохот тууралыгынын көрсөткүчү Ирина Савиленко, ошолорутар, сөөктөрүгүз, ийбөлүз Азия Күрсөткүчү, чүткүс аймактарыгүз дүрөгү күтүрүмдүгүз түзүрүт.

Одгугуунгын Засгийнхон

Редактор - директор — А.А. ЗАХАРОВ.

Эллиэттир секретарь, сурук отдела, корреспондент-корректор —
Н.Н. ПУХОВА.

Экономика, спорт, тус хамсаайнысбатын отдела – А.М. СЛЕПЦОВ.

Бичээтээччлэр – С.А. ПАВЛОВ, Ф.А. ПРОТОДЬЯКОНОВ.

Тарихий тажаараамчлал: СР Правительството, Чуралчы улуунун "Сага алах" редакцион-
най-издательской холбогук автономной учреждение. Российской Федерации Роскомнадзор СР
угрозовнетиктер 2012 с. кулун тутар 15 күнүзөр регистрациаламьт нүмэр – ПИ №14-0238

ААДЫРЫСПЫТ: 678670, Чуралчы с/а,
Карл Маркс уул., 26 "а". **Телефоннарбыт:**
редактор – 41-332, отделлар – 41-265, 41-358.
E-mail: sapaaloh@mail.ru, сайт: sapaaloh.ru.

Бичээхээ сахиоо;
№ 124-125 (10943-10944)
Тираж 1320.
Хөрмөт сандата: 10 солх

Сагга олох

Автор суруттар эгилер санаа
рассадина поэзиятыр ыларын сеп
тубатар буулбатар. Сурунак ышлар
чакылар кырадыгыстарыгар
экиетиюһи автор түс байыт сулар.

Хайнхт бичээс бэриллэлт графика: 16 x 00 м, Бичээс бэриллэлт: 16 x 00 м. "Сана олол" редакцонной-издательской долбооруула 27.08.2014 с. офсетно бичээтэннэ. Аудиринга: 078670, Чуулалы сэл., Корп. Маркс уул., 26 "а". Индекс: 54907; Хайнхт издэлээ уст: өтүүрүүнүүк, элэлнэрт уулна суботата 14.08.2014.

- 8 ый түмүгүнэн улууска барыта 4929,4 тонна үүт советуопкаланан былаан 101,71 % туолла. Бастаан ийэлэр: Төлөй - 142,7, Хайахсыт - 133,8, Хадаар - 131,4 %. Хаалан ийэлэр: Чурапчы - 55,5, Болгонго - 62,93, Болутур - 82,5 %

ӨЙГӨР ХАТАА!

ОТЧУП АТЫРДЬАБЫ. КЫРААБЫЛТЫ ХААЛЛАРЫАХХА!

биздэмэ бэргэ барар үлэтэ. Огу дымтгэхэ олгохон үлэтэлыбт холобурунан бизэргэтим. Соторутаагыга бу хаһыакка Олзулуун "Компекс" б/х олчуларын туһууан сүрүйбүтүм. Кинигэр 3 охсор, 1 муһнар, 2 ролоннуур, 1 хомууар 7 тыраактарынан барыга 7 улхан, 4 оёо буолашар букатын үсэ салаабытын курдук түргэниик олтуулар эбик. Ылманнара—500 тонна. Хойуу окко биэр трактор күннэ 120 ролонна тийбэ тыһааху үлү. Иди 30

Сылайг биш рүлсн сыһыгтар чугаһа. Аны туран кэбиһиллэх оккуи күһүн хаһан хаар халыһан биһлэк сыһыар буолуор диэри кыайан адалтарбакка, кур ото суох буоллахына, моһуугуруонг. Эбиһиги кыбыһтар эбэх от баһаг буолан кыһыны быһа тохтуу-тохтуу таһыанг, ол айыһа гарааскын олтуон, күһүнүн-кыһынын күрүбүн адалтан сүөһү-сыһы сибээтэр дигэн санааҥа ыһарыанг. Сир хартыһар, күһүнүгү дойдурда сайуна хоһуһаһан быһа бырыһыһа тэһэи кыбыһтар адалан саһаан, хаһа курдук кыстаан кэбиһтэххинэ кыһаһан барыта быһаарыһар.

Кэбиһиитээх оту кыһынны хаарпаан, тордуохтаан, атырдыхтаан, быопарылыы олус сыархатылар тизээн, түннүгүнэн утан, куулунан таһан хотонно киллэрэхтээр рулон оту улахан хотонно төкүнүтэн киллэрэн көрдүөр устул эрийэ тарлар, эбэтэр ортогуһунан сүтэнэн быһан (дружбанан эрбээн) таһа быдан сулургу, түргэн буолар чакчы. Аһы туран рулон от кыһынны сылгыны эбии аһатарга олус табыгастах. Кыра массыынанан, тыраахтарынан илчэн иһан, төкүнүттүн даһыны бүтэ. Оту рулондуур өссө биэр үчүгэйэ — куруөтүтэр сылар. Холобур, «Комплекстар» рулоннаабытара буоллар ити 250-300 кэбиһиитээх отторутар төһөлөөк албах, кимин куруөтүтэри тутуо, өрөмүөнүгө этилэрий? Рулонунан кырата 3 төгүл аарыах куруөтэ наадыһахтара. Хайа диданы улахан аһас, бааһына отун биэр куруөтэ батарыаха сон. Ону баданалаан капиталыһай гына туттахарына 20-25 сыл куруөтэ төбөлөрө ыалгыһа суоҕа. Эбэтэр, үһэ суруйбутум курдук, хос төмөктүү сатабакка хонууттан быһа тизигэххэ сөп. Мин саныахтар, рулоннааһын улахан ордуга өссө от хаачыстыбатын тутуууттар сылар эбит. Саарыһылар дээр киирдан баран түүрүтэрэн, бутуулан туһа иһан-тоҕон атырдыһынан кэбистэххэ от саамай сүмэтэ, сэбирдээт, синниһиэ салаата быгырдыһан, тыалга-күүскэ ыһылтан, саксыраан, төһөлөөк түһэрэ буолуой? Оһно эбэн кыраабыла суох субууту бутуулаан даһаны кэбиһэрэ баалыча от сиргэ таах хаалара чуолкай. Оһгон рулон сыастары-буорлары бүтүннүүтүн туту даһыны хаалларбакка ыраастык оборон ылара туһалаах бөҕө. Аһы туран сахсантыас оту олорууттан саралан үчүгэйлик тэлсибэтэххинэ, түһэ төһө даһаны туолбут курдук буолбутун иһин, күһүгүнү улахан, уһун ардахтарга алла-даһаа курдук дьаһа түһөн, буорту буолуута элбигрө меккүөрө суох. Чэ, оһон оту рулоннаан бэлэмнээһин эргичи туһалаах, барыстаах ныһама эбит дииң түмүк оһорусоха сөптөөк.

СЛУЖБЫН 2-с стр. көр.

Онон Илгал түбүктөөх, элпизлэнгэстөөх, калнигөөх-берьылдөөх, кооператив бородуукчулалтан араас улдуустарынан, куораттарынан, тэрилтэлэринин тэийэн илгээн батарыыга 4-с сыһан үгүө суобастаахтык үлэкино.

Салтыкта, Иннин 1 стр. көб.

ТЕХНИКА КҮҮҮҮН СИТЭ ТУҢАММАТ ЭБИИПИТ

Улусуугаар отгоолунга бийлэл сайн 1300-ч араас тырахтар, мугура суох элбэх халбонор техника үзлэлэтэ. Сүдү күүс! Ол ийин отгоолун быдаш түрэлэтэ. Ол эрэри, доьоттоор техника күүһүн букатын ыраарына ситэ туһаммат эбишлгт. Тоюо? Сүөһүнү көрүүгэ чааһынай бас бишлгэ киирэн бааһынайынан бытарыйбылгыт олус сеп. Онтон сүрүн үлэбигигэр, сайынны отгоолунга олус ыһылыбылгыт. Хас биридин кэтэх ыал, кыра бааһынай, ИП бэры тус-тусна тырахтар, охсор, муһыар аһылаһан, убийын, бырааһын, аймарын, малын дагыны кытгыс-накка биридингизэн отгоон эройн көрүүлэрэ, үгүс бириэмээн сүтэрэлгэр элбэх эбит. Ол урукку өгүүгэр сеп сеп дагыны эбитэ буолуо. Онтон билигин отгоолун техноложигта олус улэрийблгт. Охсордоох, боковой муһыардаах, рулоннууруудун 3 тырахтардаах 3-4 кийи букатын баһаамы оттоон сеп эбит. Онтон оһнух 3 тырахтардаах, куулнаах, боковой муһыардаах, рулоннаах кэтэх ыал, кыра бааһынай суоҗа да буолуо. Сылгачлара ырахаһа бэрт. Түмүгүр түлү?

Үксүбүт 1-2 тыраахтардаах, үлүбүтэ 3-4 үлэһиттээх, сорохтор бивир-икки буолан, бивирин ыалынан оттоолунта аһара охубунтут. Оннук үлэ тыһаарылта суога чычы.

Холобура дэгн абыяхтыг сүлхүлэх салынах, 15-тн тонна, 10 чалыг хэблүүлэх окко нэвдлийг, бирийн тэрхсирхэх 3 мян тус-тусна олгуулар. Уонсай холуһагарын нэнэ 40-45 гектар буолуун. Ону биир ыал 15 наһын кырата 3 түһүмэхтээн олгуурулар пийэр. Бастан 1-2 күн охсулар, 1 күн куураарын кэтээр, 1 күн

муслар-бугушур, 2 күн кэбинэр. 5-6 күнэ бүтэр. Оннук 3 төгүл саналыы охсон ол 10-ча отутар 15-20 күнэ барар. Онтон ол кэмгэ ардахха баттааттарына оосо уһуоба. Онтон бу 3 ыал кыттыстынар. Рулоннаах, боковой муштаардаах бугулунар. 45 гектар холуһаны орос тыраахтар тохоло суох бардаына 3-4 күнүнэн бүтэрэр. Мушбууга проблема буолбутах, 45 тонна (180 рулон) оту ыстынар. Ону 3 күн рулоннааһынар, 1-2 күн тизийдирэр. Бүтгэ. Биір изилэлээн, багар, 10 да хонук буолтун, оттоон бүтэстөр. Быһаччыга, бириэмэтигэр 2 төгүл сүүйүстөр. Биір ыал 60 рулонун күһүн (кыйын) тыраахтарынан, бырысыабынан 3-гэ кырыһан кэбинэр. Проблема бүтэр. Хайдыһы, сөсөсөтөг бугуу от хаачысыабатыгар тахсын сөп. Мин алааһым отун ардах ылыбта, хойутаан оттоммута эгин дэсбэт курдук. Ону мэнэ-эйиэнэ дүбөккө үчүгэйдик-куһаадын арааран киммэхэ тоһо тиксэринэн үлэһиһэхтэринэ бүтүгэ диң.

Огноолууга бийр итгэжи
бэлэглэи кордүм. Сменалаан,
солбуйсан үлэлэглин суох. Холбоур,
иги хайгыыр „Комплекстары“³
ажар тырахпар онугар 1-2 солбууяр
кинигэс буюулунар. 2 тырахпарынан
сарсыарла эргэттэн киһэ хойука
диэри эбигэ суох тохтообокко хары-
ры-таары оюстараллара буюулар
үстээлэр быдан элбэи оюстарыа,
үлэлүүлэригэр даҕаны сыннылан
буюуло этэ. Техника сылайбат ээ.
Көрүнэ-көрүнэ, саппарааткалаа даҕаны
төһө багарар үлэлээн сөп. Элбэх киһи
үлэлииргэ кыайыгас, көхтөөх.
Холбоур, эбитт кэмигэр солбууяр
тырахпарыстыах, аһы буһарар, отуну
корор поһарыах, рулон быһыт ба-
һар, бырыккыан холбуур-араарар, сорук
бөлүр буюулар кыра оҕолоох
(оҕолордоох) буюулар үлэ быдан
тылахпарыстыах буюулаа тахты. Өйдөөт

„Кэчигэй икитэ талуур“ дигэн өс
хороонун.

TYMYK

Рулоннан отгоолун бидан барыстаага ойлонор. Онон сана технологияга куускэ киририг. Тимир атырдаа, кырабылы хаалырааг. Эбэх рулоннуур пресстэ, боковой кырабылы булуунуг. Олору аймаанан, биир хайысхага отуур нааларынан кылтыан атылааг. Онно ол-бу лизинг, атын дьон нөгүө буолбакка ити Михаил Нестерев курдук ишгергитинэн быһа ыла сатыаха. Очолугар биир пресскэ 200-кэ тыһ. солк. барылыраг. Эсэ ордуга бүтүн нөһүлүгүнэн, улуунан кууһунан сактаанан булуунуг.

Өсөк престоари тэмір суолунан булбакка улахан массыгыларынан түзгөн быһа аралдаар. Онно түзгөр ороскуоттар нэһилиэккэн, улуустан комо харчыта (субсидия) коруобун.

Очигчугар саяанага өссө чэгчиз,
дэон кыттыһа-кыттыһа аһаһаһа
саныа этилэр. Оннук рулону
нэһилиэккэ саатар биһир булуосхо
уонна биһирдизээн, ордук кыамаһы
малларга, көбүнчэ биэрэргэсэ. Ити
мугулайлар курдук. Анал ыалларга
оттоон биэрэр эвенону да тэрийиэхэ
сон. Улуу үрдүгүн бүтүүн манньк
санта технологияга киһирээбит буоллар
оттоһуну ый иһини таах бүтүрүө
этибит. Тоһо эрэ барыстаах, судургу,
түргөн буолар эгэ. Арааһа, биһиги
сахалар курдук очуг омук, аан дойдуга
сунга буолуо. Ол эрэри, биһиги
курдук апыршарынан көбүнчэ отто-
оччулар сөччө баалара биллибэт,
иһилибэт. Ол иһин, дыһы быһаарар
сүрүн үлэбиллэр, оттоһунта,
ыһаһыһаһын, күүспүтүн
халбурууг, түмсүбүт дээн
кыһарабын.

ӨЛГӨМ ЭБИЭС

Бу хартгискажа «Чурагчы» кооператив герефорд боруна сүөһүлэрэ иттиилэр Хайахсыг Кэлиг күсүгүн хотонун агтыар Ыт сынгааза дигэн 52 гектаардаах бааһынажа быйыл саас ыһымыбыг эбиэс үүнүүтэ кастор. Ыһымыны «Дьонхой» мини-МТС (А.Е.Луковцев) ыһгыста.

Бу олгом үүнүүлэхэ эбиэни бу күншэргэ Хайахсыг биир баар-суох кыахтаах урбаанньыта (ИП) А.А.Евграфов хомуйа сүүлдэр.

1990-2014 сс. республикаға ынах сүөһү ахсаанын туруга
(сүрүн тыа хаһаайыстыбатынан дьарыктанар үлүүстарга)

№	Улуустар	Сирин иэнэ тыһ. км²	Нэһилиэнньө ахсаана 1990 с.	Ынах сүрүу ахсаана			
				1990 с.	2014 с.	Хас тобонно атчаата	Иитии %
1.	Чурапчы	12,6	20,2	27181	21957	5224	80,7
2.	Таатта	19,0	13,7	21739	14672	7067	67,4
3.	Амма	29,4	16,2	19019	12412	6601	65,3
4.	Мэнэ-Ханалас	11,7	31,4	36582	20550	16032	56,1
5.	Дьокуускай	3,6	276,3	8962	4425	4537	49,3
6.	Бүлүү	55,2	25,4	25671	12514	13157	48,7
7.	Уус-Алдан	18,3	21,2	33042	15239	17803	46,1
8.	Нам	11,9	22,5	23770	10848	12922	45,6
9.	Горнай	45,6	11,3	12722	5805	6917	45,6
10.	Үөһээ Бүлүү	42,0	21,2	25561	11330	14431	43,5
11.	Өлүөхүмэ	160,8	25,4	17454	7475	9979	42,8
12.	Ньурба	52,4	24,3	32371	13705	18666	42,3
13.	Сунтаар	57,8	25,6	34906	14639	20267	41,9
14.	Ханалас	24,7	34,5	25404	10534	14870	41,4
15.	Ленскэй	77,0	38,7	6500	1860	4640	28,6
	Республика үрдүнэн:	3083,5	1119	409201	200049	209152	48,8

Сылы иипиге. 1990 сылаарда республика үрүтүн 199579 тобо сылылаах элибит. 2014 сыла киирииге 166817 сылыланан 32762 тобонот аарылаата. Билигүн саамай элэх 14512 сылы билигизе Чурагчыларга илтигилэн турар. Ити 1990 сылан 1354 тобонот элэх.

2 мяэстэ - Мэнгэ-Хангалас - 12811.
1990 с. 1000 төбөнөн адыгдх.

3 мизэстэ - Сунтаар - 12326,
уруккуттан 5022 төбөнөн кыччаабыт.

4 миэстэ - Хангалас - 12236, 1667
тобонон аууяабыт

5 миестэ - Уус-Алдан - 11120, 38
тобонен кыччабыт.

Күнцү үчүгөйдик	аарзаччы! сынынан	Таблицаны көр эр.
-----------------	-------------------	-------------------

Ырынакка кириэхтэн
барыбыгыр дааны ынах сүөһү

Бүгүү сүншүн улуустарыар, тэн

уусуубуунада олорор баулароылыгыр
уус-алданнарга, мэнэ-
хангадэстарга. Олгон бийим, Олгон

чуралчлыг, билигтэй республика үрдүгтэй саамтай элбэх ылах уюуна салты сүөхүлүмүстүнүн кылы син кизин тутта санылар.

Ол сүүрэг тороогчдын, бирчигчдийн тухай бусдын? Минь саныхаар, ол тухай дараагы мөхүүрэг суох, бэрхнак сайбар суолун таба тутуһан, чааһынай бас билиигэ киирэн, бары кэригэ бааһынай хаһаайстыбыларынан арахан баран боролуускыны союгуукалааһын, астааһын-уһулһонин, батары салан-тылар бары биир кооператив тула түмсүүшүлүт буолар. Онуоха, билгэн туар, уруксу уонга билиинти салааталарбыт улахан оруулаахтарын билиниэхтигин илдьа.

Чурагчыбыг улууһун дьоно-сэргэтэ! Салаатта бары таһыма! Улуустуг нэһилиэнньэтин сүүрүн дьарыгар — бинах, сыһы нийенинигэр республикага инники кирибитэ сыһыар таһыммытын түһэрбөт туһугар бары турунан, түмсүүлөөхтик бэлсыйарын, үтэлиэрин-хамсыларын дэриҥ ытырабын.

Сыңарылыны бәлэмизгә Иңин ПОНОМАРЕВ

ТЭТТИК СОНУННАР

1. ТХПК-р СПАРТАКИАДАЛАРА.

Алтырханы мыйын 8-9 күннэригэр Майага Ураһаһах алааска үтэскэ кубулуйбут астыыр-уолгүүр салаа кооперативтарын сайыннны спартакиадалара ыһтыһыһа. Илин энэр 5 улуунун таһынан Горнай, Нам, «Сахаагропродукт», барыта 8 хамаанда спорт 5 корунгэр күрөхтэстиһэр. «Чурапчы» ТХПК 18 киһилээх хамаандата уопсайта 4-с миэстэни ыла. Кинилэргэ Иариса Ноева мас тардыһыта, Иван Трофимов бэтэрээһнэр тустууларылар чемпионнаастылар. Балары таһынан бэйэлэрин ыйааһыһыһарыгар Виталий Осипов, Надежда Борисова мас тардыһыта 2-с, Айтал Седалинса хансаайта 3-с миэстэни ыһтыһар. Күрэхтэһиини таһынан үүт технологтарын куонкурустарылар Мулунай комбинатыттан Оксанамиа Шенделова 4-с миэстэ буолла.

2 БУОЙУНА САЙЫННАРЫ

ҮЛЭЛИЙР. Атырдах ийггар кооператив барьта 36 ынах сүөһүнү буойунаа астаан атыгыта таһаарда. Олор истэриттэн Арыылаахтан «Көгүйэ» б/х (Н.Н.Борисов) – 10, Одьулуунтан «Төһүрээстээх» (А.С.Баранков) – 8, Болтоноттон ИП П.П.Андреева – 9 сүөһүнү туттардылар.

3. АРЫҢЫ САНАЛҢЫ ХААЛАНАР.

Кооператив санга ахьылытын комбинаттар ынах арылыта 200 грамнаах анал хаац сууданан алыыта тахсар бусолбута тизээрэ-таһарга, атыытыырга, туттарга олус табыгастаага көһүннэ. Күннэ ортогунан 1500 устуука итинник хаанаммыт арыа оһоһуллар.

4. ТЭТИЭНЭХ НЬИРЭЙДЭР.

Кооператив 158 тобо герефорд борууда сууһүлэрэ Мэнгири үрэххэ сайыллан тураллар. Олортон 59 быйыгы торуох, кинилэртэн 12-рэ бышырын Одуу дин саха борууда одуһунан сабыллыбыт ныйройлор. Булкаас ныйройлор дьуһуннэро маган эриэннэр, мунуулара хара, оһус тэтинэнхэр, сыдыбаллар, сэргэхтэр.

5. «ЧЭМЭТ» АРЫГТЫГАР. «Чакыр»

б/х (сал. И.В.Ануфриев) хотуналарыг үксүн уушган Өлүгө өрүс Чэмэт арылыгыар 200 тонна оту бэлэмнээн кэлэн, билитиг дойдугулар салгыы отгуу сунулар.

6. КРИОКОРМНА АНААН ЫСТА.

РФ үгүйсгэх фермер, «Кырмак» б/х бааһынаа Н.Н.Лыткин (Алашар) от ыйын 20-түн кэһинитэн 20 гектар бааһынаа крйокормга аһан эбизэ ыһыат. Онугукатын тымышы түспүтүн, сир тонгмутун кэһизэ күөхтүү хомуйуохтаах. Санаатааха, оту-бурулу куурдан баран хомуйдааха интэргэлэх эттиктэрин 40-45 %, онгон крйокорм 5 % эрэ сүтэрэрэ биллибит. Күөх крйокорм каротина оттооһор 20 (!), протеина 4,2 (!) төгүл олбурэ лакаастамыт.